

Lösdrivarlagstiftningen i Sverige.¹⁾

Af Kanslirådet HJ. NYMAN.

Den latinska sentensen melior est prevenire quam punire — det är bättre att förebygga än att straffa — kan man säga alltid varit mottot för den svenska lösdrivarlagstiftningen. De förebyggande åtgärderna hava företrädesvis riktats mot individer, från vilkas sida fara i särskild grad hotar för rättskränkningar, nämligen de lättjefulla och medellösa i samhället.

Redan i de svenska landskapslagarna möta stadganden, enligt vilka sysslolösa och medellösa personer åläggas att förskaffa sig arbete. I Magnus Erikssons stadslag 1303 upptogs såsom påföljd för den, som underlät att taga tjänst, att han skulle drivas ut ur staden och, om han återvände, slås i stocken.

Under 1500-, 1600- och 1700-talen kommo de bestämmelser, som hade avseende å lösdriveriet, att stå i ett intimt samband med näringslagstiftningen. Staten arbetade på att höja näringarna samt skaffa dem billig arbetskraft. Brist rådde därpå på grund av de ständiga krigen. Allt sysslöst folk skulle därför sändas till slotten eller konungens gårdar för att där arbeta.

¹⁾ Uppsatsen är ett föredrag, hållet vid ett besök av deltagarna i fängvårdsmötet 1927 vid tvångsarbetsanstalten å Svartsjö samt avsett att orientera deltagarna i lösdrivarlagstiftningen i Sverige. Uppsatsen gör därför ej anspråk på att mera ingående behandla lösdrivarproblemet.

I vissa fall tillätos dock de, som erhållit tiggarpass, att försörja sig med tiggeri.

Under Gustaf II Adolfs regering vidtogos åtgärder, som direkt syftade att förebygga och hämma lösdriveriet. En hospitalsordning från 1620-talet bestämde, att i varje stad skulle upprättas ett hospital för fattiga och orkeslösa samt ett tukthus. De, som ej behövde vård å hospitalen, skulle sättas in i tukthusen och där vänjas vid arbete.

Ofta bliva författningar endast föreskrifter på papperet; så blev ock här fallet. Tiderna voro onda och brist på pengar rådde i statskassan, varför endast några få tukthus kommo till stånd.

Samtidigt med att direkta åtgärder mot lösdrivarna vidtogos, sökte man förhindra sysslolöshet och tvinga en var in i viss näring. Hantverkare och fabriksidkare hänvisades till städerna, där ett strängt skråtvång infördes. I stället för att avhjälpa arbetslösheten bidrog detta till att öka lösdrivarnas antal.

Staten kom då på tanken att använda lösdrivarna som krigsknektar. En bestämmelse utfärdades, att alla sysslösa skulle taga årstjänst vid äventyr att eljest varda uttagna til krigsknektar. Den, som ej hade tjänst, saknade, sade man, laga försvar.

1800-talets första hälft utmärktes av en livlig verksamhet på lösdrivarlagstiftningens område. I en stadga säges det ifrån, att varje medlem i samhället är pliktig att gagna det allmänna med nyttig verksamhet. Ingen lösdrivare eller lätting skulle tålas. Tyvärr var denna författning en from önskan, som varken då eller senare gått i uppfyllelse.

1833 utfärdades en försvarslöshetsstadga, enligt vilken var och en, som ej hade tjänst eller som saknade laga försvar, ansågs lösdrivare och skulle som sådan behandlas. En senare stadga byggde på samma grund.

Den nu i Sverige gällande lösdrivarlagen är av den

12 juni 1885 och har titel lag angående lösdrivares behandling.

Såsom lösdrivare behandlas:

den, som sysslolös stryker omkring från ort till annan utan medel till sitt uppehälle, där ej omständigheterna ädagalägga, att han söker arbete, d. v. s. vagabonden, samt

den, vilken eljest, utan att äga medel till sitt uppehälle, underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig och tillika förer ett sådant levnadssätt, att våda därav uppstår för allmän säkerhet, ordning eller sedlighet (de kriminella elementen, soutenörer, falskspelare, de prostituerade eller som man brukar säga de stationära lösdrivarna).

Såsom lösdrivare behandlas vidare den, som frigivits från tvångsarbete, men underlåter att iakttaga vissa honom därvid meddelade föreskrifter om anmälningsskyldighet m. m.

Närmaste uppsikten över lösdrivarne utövas av krono- eller polisbetjänt eller tillsyningsman.

När polisman anhållit en lösdrivare, skall denne ofördröjligen inställas till förhör å landet inför landsfiskal och i stad inför stadsfiskal.

Befinnes vid förhöret, att den anhållne gjort sig skyldig till lösdriveri, må den, som håller förhöret, meddela den anhållne varning. Angående varningens meddelande och skälen därtill överlämnas till den anhållne ett skriftligt besked, som dessutom skall uppläsas för honom.

Denna varning blir emellertid ej omedelbart definitiv utan skall underställas länsstyrelsens prövning. För sådant ändamål skall den, som håller förhöret, upprätta ett protokoll däröver, vilket protokoll skall upptaga anledningen till förhöret och vad den anhållne till sin ursäkt förebragt ävensom redogörelse för hans levnadsomständigheter samt beskrivning över hans utseende jämte intyg om, att beskedet blivit honom tillställt.

Den varnade kan, om han önskar bliva hörd hos länsstyrelsen, personligen anmäla sig till förhör eller ock inlämna eller med posten insända påminnelser inom samma tid, som gälla för förhørsprotokollets insändande. Härom skall varningsbeskedet innehålla underrättelse.

Efter det förhör hållits eller påminnelser avgivits eller om den varnade ej låtit sig avhöra inom nyss angivna tid, prövar länsstyrelsen varningen. Finner länsstyrelsen varningen befogad, kungör länsstyrelsen varningen för rikets polismyndigheter genom att införa densamma i Tidning för polisunderrättelser.

Är anhållen lösdrivare okänd och undandrager han sig att uppgiva namn eller hemort, eller förekommer skälig anledning, att hans uppgift därom är osann och kan rätta förhållandet ej genast utredas av förefintliga betyg eller annorledes, skall han häktas samt sändas till länsstyrelsen i länet. Länsstyrelsen kan antingen hålla honom i häkte, till dess tillförlitliga upplysningar om honom vunnits, eller sända honom till annat län, där anledning finnes att antaga, att sådana upplysningar lättare stå att vinna. I detta fall ankommer på länsstyrelsen att meddela varning samt kungöra sådan.

Den som, innan två år förflutit, sedan honom meddelad varning blivit kungjord, ånyo beträdes med lösdriveri, må, sedan förhör med honom hållits, häktas samt sändas till länsstyrelsen. Enahanda behandling är den underkastad, som undergått tvångsarbete och inom två år efter frigivandet ånyo blivit beträdd med lösdriveri, ävensom den, som visar tredska i avseende å honom åliggande anmälningsskyldighet.

Sedan lösdrivaren blivit häktad och sänd till länsstyrelsen, skall länsstyrelsen hålla förhör med honom samt däröver föra protokoll, i vilket den häktades levnadsomständigheter skola antecknas, prästbetyg och läkarbetyg införas jämte beskrivning å hans utseende och upp-

gift å hemort¹⁾. Finner länsstyrelsen, att den häktade gjort sig skyldig till lösdriveri, må länsstyrelsen döma honom till tvångsarbete från och med en månad till och med ett år. Tvångsarbetet kan utsträckas till högst tre år, om lösdrivaren förut undergått tvångs- eller straffarbete eller eljest försvårande omständigheter förekommit. Prövar länsstyrelsen sådana förmildrande omständigheter vara för handen, att den häktade, ändå att han befunnits skyldig till lösdriveri, icke skäligen bör till tvångsarbete dömas, äger länsstyrelse meddela honom förnyad varning samt ställa honom på fri fot.

Utslag, varigenom någon dömes till tvångsarbete, skall för den dömden genast avkunnas. Därvid skall underrättelse lämnas honom om vad för besvär's anförande bör iakttagas. Besvärerna ställas till Konungen och skola prövas av landets högsta domstol. Vi hava sålunda i första instans ett rent administrativt förfarande men i sista hand ett judiciellt.

I stad, där poliskammare finnes, utöver poliskammaren i fråga om lösdrivares behandling den myndighet, som enligt vad här ovan sagts tillkommer länsstyrelse. I stad, där polismästare finnes, kan denne och i annan stad länsstyrelse förordna poliskommissarie eller annan polisman att fullgöra vad enligt lösdrivarlagen åligger stadsfiskal.

Barn under 18 år få ej behandlas som lösdrivare. De skola i stället omhändertagas enligt våra nya barnavårdslagar, d. v. s. intagas i skyddshem av särskilt slag.

Den, som i följd av ålderdom, kropps- eller sinnessjukdom, vanförhet eller lyte är oförmögen att genom ar-

¹⁾ Enligt lagen den 17 oktober 1900 om strafferegister skall det hos fängvårdsstyrelsen förda straffregistret innehålla uppgifter bland annat om dem, som blivit dömda till tvångsarbete. I följd härav skall länsstyrelse, när en person blivit dömd till tvångsarbete, insända uppgift härom. Detta förutsätter i sin tur, att före dömandet infordras utdrag ur straffregistret rörande den häktade.

bete förvärva vad till livets uppehälle oundgängligen erfordras, må ej dömas till tvångsarbete. Om han börjat undergå sådant, får tvångsarbetet ej fort fara, utan han skall lössläppas. För att behandlas såsom lösdrivare, måste personen sålunda vara arbetsför. Icke arbetsföra skola i stället omhändertagas av fattigvårdsmyndigheterna.

Tvångsarbete skall förrättas i allmän tvångsarbetsanstalt¹⁾.

Tvångsarbetsanstalt skall vara så inrättad, att för brott straffade i allmänhet särskiljas från andra samt att de dömda varda skilda efter kön. De dömda skola hållas till lämpligt arbete efter olika arbetsförmåga.

Vid frigivningen skall tvångsarbetaren av anstaltens föreståndare förpassas till den kommun, där han har sin hemort. Efter länsstyrelsens medgivande må den frigivne dock kunna förpassas till ort, där han erbjudits anställning hos välkänd och pålitlig person. Frigiven tvångsarbetare skall ofördröjligen begiva sig till förpassningsorten och, om orten är stad, där polismästare finnes, anmäla sig hos denne inom 24 timmar efter ankomsten. — Den, som blivit dömd till tvångsarbete i 6 månader eller därutöver, får ej under 2 år efter frigivandet utan särskilt tillstånd av polismästare (stadsfiskal eller landsfiskal) uppehålla sig utom den kommun, dit han förpassats. I stad, där polismästare finnes, skall den frigivne å de tider och i den ordning, som av polismästaren förelägges honom, göra anmälan om bostad och försörjningsmedel. Denna anmälningsskyldighet bör ordnas på sådant sätt, att den frigivne ej störes i sin lovlige verksamhet eller utsättes för allmän uppmärksamhet. Tillstånd att lämna förpassningsorten må lämnas den frigivne, för att han må kunna emottaga erbjuden anställning hos välkänd och pålitlig person eller å uppgiven ort söka arbete, där utsikt därtill

¹⁾ Någon enskild tvångsarbetsanstalt har ej kommit till stånd.

finnes, eller ombesörja någon för den frigivne viktig angelägenhet.

Förekommer skäl därtill, äger länsstyrelse att helt och hållet eller delvis meddela befrielse från ovannämnda den frigivne ålagda skyldigheter.

Visar den frigivne tredska att efterkomma honom ålagda skyldigheter, löper han risken att ånyo häktas för lösdriveri och behandlas enligt ovan givna regler.

Därest den, som undergår tvångsarbete, skulle komma i förändrade villkor, så att hans kvarhållande i anstalten icke längre är av nöden, äger jämlikt 13 § i lösdrivarlagen länsstyrelsen i det län, där tvångsarbetsanstalten är belägen, förordna om hans frigivande.

Kungörande av varning skall, såsom redan nämnts, ske genom den i Stockholm utgivna Tidningen för Polisunderrättelser. I denna skola även införas underrättelser om meddelade utslag, varigenom någon ådömts tvångsarbete, frigivning från sådant samt om tillstånd till den frigivnes vistande utanför bestämd ort m. m.

Enligt fattigvårdslagen skall inom varje fattigvårdssamhälle av fattigvårdsstyrelsen anställas behöfligt antal tillsyningsmän, som skola anhålla bettlare samt inställa dem, därest de ej på grund av föreliggande fattigvårdsbehov böra överlämnas till samhällets fattigvårdsstyrelse, till förhör, på sätt om lösdrivare stadgats. Bestämmelsen tillämpas tyvärr allt för sällan.

För att förebygga lösdriveri skola kommunalmyndigheterna och tillsyningsmännen söka bereda lösdrivaren utväg till arbete.

Vad är nu enligt svensk lagstiftning grunden till statens ingripande mot den sysslolöse? Av den kortfattade historiska redogörelsen torde man kunna draga den slutsatsen, att en allmän fara ansetts hota från personer, som gå utan sysselsättning. Av motiven till nu gällande lag framgår, att samma grund alljämt är till finnandes. Nu gällande lösdrivarlag giver ej någon direkt definition på

lösdriveriet, men uppställer vissa förutsättningar för att en person skall komma under lagens tillämpning. Dessa förutsättningar äro :

- 1) sysslolöshet,
- 2) medellöshet,
- 3) ett kringstrykande eller allmänvådligt levnadssätt.

Personer med dylika kvalifikationer anser lagen vara särskilt samhälls-farliga. Ur motiven till lagen må särskilt anföras följande uttalande: »Erfarenheten hade nämligen visat, att steget från ett lättjefullt levnadssätt in på brottets bana vore så gott som oundvikligt, då den medellöse, som ej själv ville arbeta, knappt hade någon annan utväg för sitt uppehälle än ett olovligt och brottsligt anlåtande av andras tillgångar«. Vår lösdrivarlag är därför av preventiv natur. Tvångsarbetet får ej fortvara längre än som erfordras för den allmänna säkerhetens bevarande. Nyss nämndes ock, att en tvångsarbetare skulle utskrivas, om han komme i förändrade villkor.

Tiderna förändras och därmed även uppfattningen om lösdrivarens behandling. Nya typer, betingade av samhällets utveckling i både gott och ont, uppstå. Vagabonden blir sällsyntare, beroende på de goda kommunikationerna och på att yrket ej lönar sig längre. De dåliga elementen dragas dessutom med allt oemotståndligare kraft till de lättbebyggda trakterna, där de bättre och mera ogenerat kunna finna en lättvindig utkomst.

Bland fackmän vågar jag nämna, att våra polismyndigheter understundom använda lösdrivarlagen emot lösa personer, som anhållas såsom misstänkta för brott. Då brottet ej kan bevisas samt utredningen i målet visar, att den anhållne saknar sysselsättning och existensmöjligheter, brukar han i stället ådömas tvångsarbete. Något oriktigt torde ej ligga häri, då den anhållne vanligen fyller måttet för en lösdrivare. Misstanken om brottet är

snarare ett ytterligare kriterium, på att han söker livnära sig genom brottsliga handlingar.

För att belysa till vilket klientel lösdrivarne äro att hänföra, tillåter jag mig åberopa en av socialstyrelsen verkställd undersökning rörande kriminaliteten bland manliga och kvinnliga lösdrivare i Sverige vid viss tidpunkt.

Undersökningarna hava givit till resultat, att mer än $\frac{2}{3}$ av de manliga och nära $\frac{2}{5}$ av de kvinnliga tvångsarbetarna kunnat betecknas såsom säkert kriminella. Nära $\frac{3}{10}$ av de manliga och över $\frac{2}{5}$ av de kvinnliga äro psykiskt abnorma. $\frac{1}{2}$ av de manliga och över $\frac{2}{3}$ av de kvinnliga äro alkoholister.

Inför sådana fakta kan man, vågar jag påstå, med stora skäl tala om en betydande samhällsfara från lösdrivarnas sida. Icke nog med att de äventyra andra samhällsmedlemmars säkerhet till person eller egendom, utan lösdriveriet innebär, om det får florera utan större reaktion från samhällets sida, en betydande fara för ungdomens sundhet och samhällsduglighet. Det är främst ur den synpunkten, att lösdrivarna verka förledande på mindre arbetsvilliga element, som gör att man måste med skärpa taga itu med lösdrivarproblemet, därvid givetvis de sociala synpunkterna böra vinna beaktande. Emellertid vill jag för egen del framhålla faran av att förfalla till falsk sentimentalitet samt med allt för len hand taga på ett problem, som fordrar att behandlas med fasthet. Man måste betänka, att mindervärdigheten är stor bland lösdrivarna samt att i lösdrivarens eget psyke ligger det största hindret för hans upprättande. Man kan då fråga sig, om samhället är skyldigt att offra allt för mycket på förebyggande åtgärder för att hjälpa dylika individer, om vilka man på förhand vet, att de äro oförbätterliga. Allt för mycket omhändertagande, och däråt har den svenska sociala lagstiftningen tenderat, alstrar lätt liknöjdhet och pliktförgätenhet hos individen.

Ett spørsmål, som alltjämt här i landet står på dag-

ordningen, är frågan om lösdriveriets kriminalisering. Norge och Danmark hava härutinnan gått oss före. Utan att gå in på skälen för och emot lösdriveriets kriminalisering vill jag dock, med den uppfattning vi i Sverige haft om grunden för statens ingripande mot lösdrivarna, framhålla, att en kriminalisering här knappast låter sig genomföra annat än i samband med en allmän strafflagsreform. Erkännas måste dock, att den utveckling, som straffrätten under de senaste årtiondena genomgått, skapat ökade förutsättningar för kriminaliseringen. Jag vill dock för egen del framhålla, att, när man skall bedöma ett lösdrivarfall, det gäller en undersökning av en persons hela livsföring och ej av enstaka handlingar, som han begått. Dessa handlingar äro endast yttringar av hans levnadssätt. Mot en kriminalisering kan ock anföras, att svårigheter uppstå att bevisa den ene eller andra handlingen, som lagen uppställer såsom ett brott. Jag tror, att erfarenheten från de länder, där lösdriveriet kriminaliserats, visat, att de dömda lösdrivarnas antal gått ned.

Fattigvårdslagstiftningskommittén, som under år 1922 sysslade med ett förslag till ny lösdrivarlag, ansåg, att lösdriveriet ej borde kriminaliseras. Till samma resultat kom revisionssekreteraren *von Koch* i ett av honom helt nyligen utarbetat förslag till lag om behandling av vissa arbetsovilliga och samhällsvådliga.

I detta sammanhang må nämnas något om de prostituerades ställning till lösdrivarlagen.

Spörsmålet om lämpliga åtgärder mot kvinnor, som föra ett sedeslöst liv, har alltid visat sig synnerligen svårlöst. Straffrättsligt ingripande är oftast av ringa verkan. Men ej heller ett ingripande, som skett med stöd av lösdrivarlagen, har visat sig åstadkomma något tillfredsställande resultat i avseende å individernas upprättande. Mig veterligen har ej heller spörsmålet kunnat i andra länder lösas på ett tillfredsställande sätt.

I äldre tider hade vi här i landet i de stora städer

den s. k. reglementeringen, d. v. s. kvinnor, som ägnade sig åt skörlevnad, blevo underkastade besiktningstvång. Underlät någon sådan kvinna att infinna sig till besiktning, dömdes hon såsom lösdrivare. Reglementeringen är sedan flera år upphävd, varför lösdrivarlagen numera så att säga direkt tillämpas på de prostituerade. Av dessa plägar man endast ingripa mot de helyrkesprostituerade, d. v. s. sådana, som ej hava någon sysselsättning utan helt hängiva sig åt skörlevnad. En dylik kvinnas levnads-sätt skiljer sig i själva verket föga från de manliga lösdrivarnas. Hon hänger sig åt lättja, stör oftast ordningen, stjäl av sina kunder och dylikt.

I Sverige finnas två tvångsarbetsanstalter, Svartsjöanstalten för 300 manliga och Landskronaanstalten för 150 kvinnliga lösdrivare.

Svartsjö började sin verksamhet i maj 1891. Til logement användes det forna slottet.

Ända till 1909 sysselsattes tvångsarbetarna huvudsakligen med gatstenshuggning. Nämda år övertog anstalten bruket av Svartsjö kungsladugård med omkring 800 tunnland åker och äng samt skogsmark. Dessutom förfogar anstalten över två utgårdar, nämligen Svartsjö djurgård och Svartsjö kungsgård.

För Svartsjö gäller en av Kungl. Maj:t 1920 utfärdad stadga. Enligt denna tillkommer inseendet över anstalten en av Kungl. Maj:t för viss tid tillsatt styrelse av 5 personer. Förut lydde anstalten under fångvårdsstyrelsen. Direktören äger bestämma tvångsarbetarnas fördelning på sätt som synes lämpligt med hänsyn till den behandling, vilken hör komma en var av dem till del. Vidare ligger i direktörens hand att föreskriva, huruvida tvångsarbetare skall förvaras i enrum eller i gemensamhet.

Till uppmuntran och belöning för flit och välförhållande må arbetspremie kunna tilldelas tvångsarbetare med högst 1 krona för arbetsdag. Av arbetspremie må intill hälften kunna användas till understödjande av hans när-

maste anhöriga samt till kostförstärkning eller annan tvångsarbetarens personliga förmån. Återstående delen sparas, till dess tvångsarbetaren avgår från anstalten.

Tvångsarbetarna indelas vid jordbruksarbetet i olika arbetslag med en förman som arbetsledare. Förmannen deltar själv i arbetet. Uppfostringsarbetet handhaves närmast under direktören av pastorn och 2 assistenter. Största möjliga frihet tillmättes den enskilde tvångsarbetaren, så långt möjligt är utan bevakning. Han kan, om han visat sig pålitlig, få köra hästarna kilometerlångt bort från varje bevakande öga. Inom anstalten får han röra sig ganska obehindrat.

För tvångsarbetsanstalten i Landskrona finnes även en särskild styrelse. För denna anstalt gälla ungefär samma bestämmelser som för Svartsjö. De internerade kvinnorna sysselsätts med sömnad och trädgårdsodling.

Med såväl Svartsjö som Landskrona äro förbundna alkoholistanstalter, i vilka interneras svårhanterliga alkoholister, som ej kunna vårdas å andra anstalter. Dessa alkoholister få i stort sett samma behandling som övriga tvångsarbetare.

Jag nämnde nyss, att tvångsarbetarna kunna efter direktörens bestämmande förvaras i gemensamhet eller i enrum.

På en sådan anstalt som denna rymmas individer, som kanske mer än fängelsernas klientel tarva en individuell behandling. Här finnes, kan man säga, botten-skrapet av samhällets mindervärdiga individer med olika psykiska defekter, som tarva sin särskilda behandling. Att förvara dessa olika individer i gemensamhet har därför sina sidor. Å andra sidan får man ej förglömma, att de internerade skola ut i livet igen, där ingen makt kan hindra dem att umgås med sina gelikar. En väl ordnad tvångsarbetsanstalt, har en framstående norsk fångvårdsman påpekat, måste därför vara rustad med både en gemensambetsavdelning och en cellavdelning. Vid Svartsjö

finnes dels en gemensamhetsavdelning och dels en under uppförande varande cellavdelning. Gemensamhetsavdelningen är utrustad med nattceller, s. k. sovboxar, vilka säkert för många synas vara rätt så ålderdomliga och burliknande. Utan att giva mig in på spørsmålet, huru för framtiden bör ordnas med boxsystemet, vill jag framhålla, att många av tvångsarbetarna sätta värde på att hava en plats, som han ensam disponerar. En del tvångsarbetare äro dessutom så sexuellt betonade, att man nattetid måste isolera dem. Vid Svartsjöanstaltens kolonier hava emellertid boxarne försöksvis tagits bort med gott resultat.

Mot 1885 års lösdrivarlag hava riktats många anmärkningar, vilka kanske ej rört anlitandet av tvångsarbetet i och för sig utan formerna för dess anlitande. Särskilt har framhållits, att lagen i viss mån icke kan fränkännas karaktären av klasslag. Detta i främsta rummet på den grund, att den såsom förutsättning för ingripandet uppställer medellöshet. Det säges också, att det icke är fullt tillfredsställande ställt för att skydda den oförskyllt arbetslöse från ingripande.

Lagen är dessutom ineffektiv. Den ger samhället ett mycket ofullständigt skydd, och dess förmåga att upprätta individen måste tyvärr erkännas vara ringa.

Under senare åren hava olika lagförslag framkommit om lösdrivares behandling.

1922 gav den s. k. fattigvårdslagstiftningskommittén ett förslag till ny lösdrivarlag, vilket förslag huvudsakligen bygger på nu gällande lösdrivarlag med vissa ändringar. Förslaget skiljer sig från denna lag väsentligen i följande hänseenden:

Under det att förutsättningarna för behandling såsom lösdrivare av kringstrykande personer äro enligt förslaget så gott som ord för ord desamma som enligt lagen, har förslaget vid angivande av förutsättningar för ingripande mot andra personer, vilkas livsföring är samhällsvådlig, icke medtagit medellösheten. Detta har skett, emedan

kommittén funnit det i förslaget liksom i lagen ingående uttrycket för sysslöshet: »underlåter att efter förmåga söka ärligen försörja sig«, redan i sig innefatta ett krav på medellöshet. Förslaget avser vidare i denna del att underlätta det i praktiken redan nu tillämpade förfarings-sättet att såsom lösdrivare behandla även den, som innehar medel, härledande sig från brott eller annat samhälls-skadligt levnadssätt.

Beträffande polismyndighetens förhör med för lösdriveri anhållen person innehåller förslaget bland annat den föreskriften, att vid förhöret skall närvara någon av förhørsledaren tillkallad person.

I syfte att betona vikten av det kommunala och enskilda arbetet för lösdrivarnas hjälpande och upprättande samt att leda polismyndigheternas uppmärksamhet härpå har i förslaget stadgats att den, som meddelar varning, bör vara den varnade behjälplig med anskaffande av arbete, husrum och uppehälle. Han har för sådant ändamål att själv vidtaga lämpliga åtgärder eller att hänvända sig till arbetsförmedlingsanstalt, fattigvårdsstyrelse eller kommunal myndighet eller, om det anses lämpligare, till enskild institution, som kan befinnas villig att omhändertaga den varnade.

Enligt lagförslaget får den, som inom två år efter frigivning från undergånget tvångsarbete ånyo beträdes med lösdriveri, icke såsom enligt gällande lag omedelbart av polismyndigheten häktas och sändas till länsstyrelsen, utan skall sådan person i vanlig ordning tilldelas varning.

Förslaget berättigar vidare polismyndigheten att även i fall, där förutsättningarna för häktning föreligga, om så finnes lämpligt ersätta häktningsåtgärden med förnyad

Beträffande förhör inför länsstyrelsen med häktad lösdrivare föreligger i förslaget den olikheten mot gällande lag, att länsstyrelsen, då sådant finnes för utredning av målet vara av nöden, kan förordna om förhör vid domstol.

Enligt förslaget skall liksom hittills beslut om intagande i tvångsarbetsanstalt meddelas av länsstyrelsen. Beslutet behöver emellertid enligt förslaget icke alltid omedelbart gå i verkställighet. Länsstyrelsen kan nämligen, därest omständigheter framkommit, som giva grundad anledning till antagande, att det med tvångsarbetet avsedda ändamålet skall kunna vinnas genom lösdrivarens överlämnande till lämplig anstalt, förening eller enskild, varom erbjudande föreligger, låta med verkställigheten av beslutet anstå och förordna om sådant överlämnande under de villkor, som länsstyrelsen föreskriver. Har verkställigheten ej påbörjats inom två år efter beslutets meddelande, förfaller beslutet.

Medan enligt gällande lag tvångsarbete ådömes på viss bestämd tid, skall enligt förslaget beslut om tvångsarbete inskränka sig till ett förordnande, att dylikt arbete skall äga rum, utan att någon viss tid för arbetet utsättes. Enligt förslaget blir tiden för tvångsarbetet relativt obestämd. Huvudregeln är, att den, som intagits å tvångsarbetsanstalt, må kvarhållas å anstalten under en tid av två år från intagningsdagen räknat. Skulle det emellertid på grund av den intagnes föregående liv eller hans förhållande vid anstalten synas uppenbart, att han vid utskrivning efter två års anstaltsvistelse skulle återgå till ett sysslolöst eller samhällsvådligt levnadssätt, må han kvarhållas i anstalten intill tre år efter intagandet. Å andra sidan må utskrivning från anstalten kunna ske efter kortare tid än två år, där den intagne på grund av föreliggande omständigheter skäligen kan antagas efter tidigare utskrivning ärligen försörja sig samt föra ett arbetsamt och ordentligt liv. Med mindre särskilda skäl därtill föreligga, får utskrivning dock icke äga rum förr än ett år efter intagandet.

Frågor om förlängning av tiden för tvångsarbetet utöver två år samt om utskrivning före nämnda tid eller före den tid av tre år, till vilken förlängning kan hava beslutats, skola prövas av länsstyrelsen i det län, som har

uppsikt över tvångsarbetsanstalten. Anstaltens styrelse har att till länsstyrelsen göra de framställningar i ämnet, vartill den finner anledning.

Enligt förslaget skall den å tvångsarbetsanstalt intagne i vissa fall kunna försöksvis utskrivras från anstalten. Därest det finnes gagneligt för den intagnes återgång till ett arbetsamt och ordentligt liv och förhållandena i övrigt synas föranleda därtill, kan nämligen tvångsarbetsanstaltens styrelse tillsvidare eller för viss tid överlämna tvångsarbetaren till lämplig anstalt eller förening eller anställa honom i arbete, tjänst eller yrke hos person, som åtager sig att samverka med tvångsarbetsanstalten för fyllande av dess uppgift. Försöksutskrivning må dock ej vidtagas förrän ett år efter intagandet, med mindre särskilda omständigheter det föranleda och den länsstyrelse, som har uppsikt över anstalten, samtycker därtill. Försöksutskrivning skall ske under förbehåll för tvångsarbetsanstaltens styrelse att när som helst återtaga den försöksutskrivne och med skyldighet för styrelsen att återtaga honom, när hans uppförande eller annat förhållande föranleder därtill. Över försöksutskrivnen skall anstaltens styrelse öva tillsyn genom därtill utsedd person, förening eller myndighet. Kan lämplig tillsyningsman icke på annat sätt erhållas, är polismyndighet skyldig att åtaga sig uppdraget.

Gällande lags bestämmelser om förpassande till viss ort av den från tvångsarbetsanstalt frigivne samt om skyldighet för honom att i åtskilliga hänseenden underkasta sig polismyndighetens kontroll hava icke upptagits i förslaget. Detsamma innehåller i denna del allenast ett stadgande, att vid utskrivning från tvångsarbetsanstalt tvångsarbetaren skall förhjälpas till ort, där han erhållit eller har utsikt att finna sysselsättning, men eljest till den kommun, inom vilken han senast mantalsskrivits.

Revisionssekreteraren *von Koch* har sedermera över- och omarbetat förslaget i ett 1926 avgivet betänkande med

förslag till lag om behandling av vissa arbetsovilliga och samhällsvådliga.

Förslaget syftar till större effektivitet, bestående inte bara i större skydd för samhället, särskilt dess ungdom, utan också bättre resultat av den behandling, som kommer individen till del. Det söker också åstadkomma större rättvisa samt bättre skydd mot misstag och rättskränkningar.

Den större effektiviteten söker förslaget vinna framför allt genom en långt gående differentiering med hänsyn till de särskilda individernas egenskaper och grad av förfall. Dett finns nämligen otaliga skiftningar i detta människomaterial. För somliga är en hjälpåtgärd — beredande av arbete och moraliskt stöd — tillräcklig, för andra fordras kraftigare åtgärder, om man skall komma någon vart. Och slutligen finns det en del, som obestridligen är ohjälpliga. För dem är interneringen det enda effektiva och samtidigt det enda humana.

För att möjliggöra denna differentiering ingår i förslaget ett system av hjälp- och tvångsåtgärder av flera olika slag. Motsvarigheter till de på andra områden tillämpade instituten villkorlig dom och villkorlig frigivning samt övervakning föreslås i syfte att ge stöd åt den svaga viljan.

Förslaget innebär en omläggning av samhällsinsriktandet mot prostituerade kvinnor, bestående bland annat i överflyttning i väsentlig omfattning från polisen till här för mera kvalificerade organ för behandlingen av sådana kvinnor.

Genom en omläggning av proceduren hos länsstyrelserna söker förslaget tillgodose kravet på större skydd för den personliga friheten. Den gällande lagens klasskaraktär söker förslaget avlägsna bland annat genom strykande av kravet på medellöshet såsom föruttsättning för ingripande. Förslaget åsyftar vidare att förhindra tvångsåtgärder mot oförskyllt arbetslösa.

Genom avskaffande av den nuvarande lösdrivarvarningen samt genom förlängda interneringstider för de svårare fallen söker förslaget vinna en snabbare och kraftigare reaktion mot de utpräglat samhällsvådliga.

Som en sammanfattning skulle man kunna säga, att förslaget vill sätta differentiering i stället för den nuvarande schablonartade behandlingen samt genomföra en humanisering, samtidigt som samhällets behov av skydd bättre tillgodoses.

Förslaget söker vidare tagen itu med bettleriet. Det omfattar vidare landstrykarna (luffarna) och de s. k. stationära lösdrivarna och framhäver bland dem särskilt de kriminella (som leva på brott) samt vissa prostituerade, nämligen dels sådana, som på grund av ungdom eller psykisk undermålighet behöva särskilt skydd, och dels sådana, vilkas verksamhet utsätter de helt unga kvinnorna och männen för fara eller vilkas offentliga framträdande innebär samhällsfara.

Åtgärder enligt förslaget må vidtagas beträffande

- 1) bettlare,
- 2) landstrykare samt
- 3) vissa stationära lösdrivare:

a) kriminella (s. k. poliskunder), som leva under förhållanden, vilka ge grundad anledning till antagande, att de genom brott förskaffa sig medel till sitt uppehälle (t. ex. soutenörer, langare, bondfångare);

b) personer, män och kvinnor, som vanemässigt bereda sig inkomster genom otukt, under vissa förutsättningar, nämligen

antingen att de äro under 21 år eller genom rubbning av själsverksamheten äro ur stånd att ta vård om sig själva;

eller att de äro vådliga för allmän sedlighet, ordning eller säkerhet på grund av att de förleda till eller främja otukt bland manlig eller kvinnlig ungdom eller genom sitt framträdande å allmän plats eller lokal eller eljest; och

c) personer, som eljest utan att försöka försörja sig på ärligt sätt föra ett samhällsvådligt levnadssätt (l. ex. ligister, våldsverkare, utpressare).

De åtgärder, vilka må vidtagas enligt förslaget, kunna karakteriseras såsom hjälpåtgärder och tvångsåtgärder.

Hjälptågärder vidtagas i allmänhet av kommunalt organ. Så är fallet beträffande bettlare och lösdrivare samt prostituerade kvinnor. Tvångsåtgärder vidtagas av polismyndighet eller länsstyrelse. Såsom gemensam regel för behandling av alla kategorierna gäller, att tvångsåtgärder ej få vidtagas i annat fall än då det kan anses resultatöst att med hjälpåtgärder återföra individen till ett ordnat liv.

Hjälptågärder bestå, om ej fattigvårdsfall föreligger, i arbetsanvisning, eventuellt i förening med övervakning, beredande av skydd hos anhöriga, inträde i räddningshem eller dylikt, anmälan till nykterhetsnämnd för vidtagande av åtgärd enligt alkoholistlagen. Begagnas ej erbjuden möjlighet till arbete eller annan utväg till upprättelse, kan tvångsåtgärd vidtagas, såvida ej ännu ett försök med hjälpåtgärder anses böra göras. Tvångsåtgärder bestå i internering i anstalter av olika stränghetsgrad.

I fråga om bettlare och landstrykare utgöres det kommunala organet av fattigvårdsstyrelsen eller dess delegerade, i fråga om prostituerade kvinnor av ett s. k. hjälputskott, utsett av fattigvårdsstyrelsen, barnavårdsnämnden och nykterhetsnämnden inom eller utom dessa myndigheter och bestående av tre eller flera personer, av vilka flertalet skall vara kvinnor. Hjälputskott behöves ej tillsättas annat än i större städer.

De nuvarande kommunala tillsyningsmännen över lösdrivare bibehållas, men kommun kan av länsstyrelsen befrias från skyldigheten att hava tillsyningsmän. Då hjälputskott tillsatts i stad, skola dock alltid kvinnliga tillsyningsmän finnas.

De kommunala organen skola i fråga om arbetsanskaff-

ning samarbeta med arbetsförmedlingsanstalter och enskilda hjälpororganisationer. För att de kommunala organen alltid skola vara i stånd att anvisa arbete, föreslås att av staten eller under dess medverkan skall anordnas s. k. hjälparbete. Såsom ett alternativ till hjälparbetet föreslås frivilligt arbete i arbetshem.

Dessa båda former av arbete äro frivilliga, och ingen må tvingas att kvarstanna i arbetet, men om vederbörande vägrar att begagna sig av anvisningen till arbete eller där- efter återfaller i lösdriveri, utsätter han sig för risken att bli hänvisad till polisen med dess strängare maktmedel.

I avvaktan på utgången av de kommunala organens försök att anskaffa arbete bör vederbörande beredas ett tillfälligt arbete, t. ex. vedhuggning eller dylikt, och såsom vederlag härför få logi och mat, om han är i behov därav.

Möjlighet skall föreligga att bereda vederbörande personligt stöd genom särskilt förordnade övervakare. Den, som beredes arbete på annan ort, får sina resekostnader bestridda av allmänna medel.

Varningsförfarandet avskaffas. Om icke polismyndigheten anser hjälpåtgärd eller internering i alkoholistanstalt böra komma till användning, vidtagas den lindrigaste tvångsåtgärden, internering i arbetshem, eventuellt med villkorligt anstånd jämte övervakning. Beslut om internering i arbetshem underställes länsstyrelsen.

Finner polismyndigheten att strängare åtgärd erfordras, anmäles fallet till länsstyrelsen. Ett lekmannelement deltar i handläggning inför polismyndigheten.

Det föreslås offentlig procedur lös länsstyrelsen, dock med möjlighet för länsstyrelsen att föreskriva undantag, då hänsyn till individen eller andra omständigheter därtill ge anledning. Vidare föreslås rätt för den häktade till försvarsbiträde på samma sätt som för de för brott häktade samt såsom konsekvens härav häktningensmyndighetens närvaro vid förhör, möjlighet till särskild förundersökning för åstadkommande av ytterligare utredning samt rätt för länsstyrelsen att förordna om förhör vid domstol.

Finner länsstyrelsen varken hjälpåtgärder eller internering i arbetshem böra komma till användning, äger länsstyrelsen tillgripa det yttersta tvångsmedlet, tvångsarbete. Detta blir således förbehållet allenast för de svåraste fallen. Eventuellt kan meddelas villkorligt anstånd med beslutets verkställande jämte övervakning.

Tvångsarbete ådömes under på förhand obestämd tid; i regel är tiden 2 år, men kan förkortas och även förlängas till 3 år, om sannolikheten talar för återfall vid tidigare utskrivning. Oförbätterliga individer, som tillbragt minst 10 år i tvångsarbetsanstalt, kunna kvarhållas längre än 3 år.

Vid utskrivning från tvångsarbetsanstalt anordnas arbetsanvisning och övervakning samt uppställas villkor rörande vistelseort m. m. Fullgöras icke villkoren, kan återtagande till anstalten ske inom viss tid.

Ordet lösdrivare har utmönstrats ur den föreslagna lagens rubrik och text. Det föreslås följande benämning på lagen: lag om behandling av vissa arbetsovilliga och samhällsvådliga.

Kungl. Maj:t har helt nyligen tillsatt en ny kommitté, som nu håller på med en överarbetning av ovannämnda två förslag.